

PROBLEME EDUCAȚIONALE: RĂUTATEA ȘI INVIDIA¹

CZU: 37.013

DOI: 10.46727/c.17-11-2023.p148-155

Dumitru PATRAȘCU,

doctor habilitat în pedagogie, profesor univrsitar,
Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic
al Universității Pedagogice de Stat “Ion Creangă” din Chișinău,
ORCID iD: 0000-0001-7153-7727

Rezumat: În articol se abordează răutatea și invidia ca probleme complexe educaționale, cu sensurile lor generale și specifice; apariția lor în funcție de anumite cazuri și mecanismul ce le dă naștere; tipurile invidiei; efectele dăunătoare ale invidiei; portretul omului invidios; cum să ne eliberăm de invidie – terapia educațională a ei.

Cuvintele-cheie: educație, sentiment, calitate, rău, răutate, invidie, competiție, mândrie, stimă, frică, lene .

Abstract: The article addresses malice and envy as complex educational problems, with their general and specific meanings; their appearance depending on certain cases and the mechanism that gives rise to them; types of envy; the harmful effects of envy; the portrait of the envious man; how to get rid of envy - her educational therapy.

Keywords: education, feeling, quality, evil, malice, envy, competition, pride, esteem, fear, laziness.

Când se vorbește despre o persoană educată se compară calitățile și eforturile depuse pentru a obține anumite calități, succese și performanțe în viață. Această comparație este valabilă și în cazul dând vorbim despre o persoană răutăcioasă. Aceste efecte sunt rezultatul investiției familiei, școlii și societății.

După spusele lui William Thackeray „O persoană rea e ca și o fereastră murdară, nu lasă niciodată soarele să pătrundă prin ea.” În credință se consideră că, **răutatea** este un păcat, un viciu din care derivă alte multe păcate/sentimente precum invidia, egoismul, ura, răzbunarea, orgoliu, gelozia, uneori chiar frica, suferința, mânia, nebunia. Răul cel mai mare făcut lumii este cel făcut de oamenii **invidioși**. Acești oameni vor să se simtă importanți, fără a avea merite corespunzătoare. Răul este un drog cari hrănește omul în lupta pentru putere, îl face încrâncenat, dornic de răzbunare, de a răni suflete, de a ucide dragostea și vieți.

Însă, ca un paradox, oamenii răi la suflet întotdeauna susțin că iubesc oamenii, și tot ei creează satisfacții materiale pentru a-i transforma pe alți oameni în sclavii lor, în scopul dobândirii de mari câștiguri materiale și nemeritate.

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului „Fundamentarea paradigmei de profesionalizare a cadrelor didactice în contextul provocărilor societale. Cîfrul: 20.80009.0807.45”

Termenul de *invidie* derivă de la verbul latinesc “invidere” („in + video”), care se traduce în limba română cu *a vedea împotriva, a vedea contra cuiva*, mai exact *a-l privi pe altul cu răutate, cu dușmănie*.

Invidia sau *pizma* e o emoție primitivă care există de când lumea. Conform dicționarelor, invidia este sentimentul egoist de părere de rău, de necaz, de ciudă, provocat de succesele sau de situația bună a altuia. Invidia ignoră cinstea și dreptatea, folosind minciuna și înșelăciunea în locul adevărului, *este rugina sufletului*. După Socrate *invidia* este *ulcerul sufletului*. Ea este dorința amestecată cu iritare și ură; apare când nu ai ceva și ești invidios că altă persoană e o ființă mult mai înzestrată decât tu/noi înșine, este mult mai bine situată în ierarhia socială, are lucrul respectiv, când vezi că alții sunt recompensați și tu nu, etc. Deci, ea este toxică.

Din punctul de vedere al bisericii *invidia* reprezintă o degenerare care duce la o manifestare perversă a sentimentelor.

Invidia e fiziologică. A trăi înseamnă să secretezi venin. Tragedia curiozității (Adam), a dorinței (Eva), a invidiei (Cain) – așa a început istoria, așa continuă și așa va sfârși “(Emil Cioran).

De menționat că, Cristophe André și François Lelord afirmă că invidia este o emoție universală, un *amalgam de iritare și ură față de cel care este mai favorizat de soartă decât noi*. Cuvântul vechi *pizmă* reflectă fidel această complexitate. În limbajul comun, despre omul dominat de invidie se spune că este *ros de invidie*. Analizând această expresie, evidențiem trăsăturile specifice acestei emoții negative. Invidia, deci, este o emoție chinuitoare, dar și insașiabilă: totdeauna vreun apropiat sau un cunoscut de-al nostru va avea o calitate care ne va stârni invidia sau va poseda un bun material pe care noi doar ni-l dorim. Această emoție e ascunsă și paradoxală: deși nenumărați oameni suferă de ea, este riscant să și-o exprime în societate, fiindcă ea va stârni dezaprobarea celorlalți.

Sentimentul invidiei se manifestă prin expresiile însușite care declanșează *Vreau să fiu... și Vreau să am... .* Ea se concentrează mai mult pe cantitate decât pe calitate. Dacă cineva are ceva deosebit, prețios, atunci se poate stârni acest sentiment. Atunci când oamenii simt că au mai puțin decât alții în sufletul lor se naște *lăcomia*. De exemplu, ea este senzația pofticioșilor în fața unei mâncări, când fac ochii mari și încep să saliveze.

Sigur că nu este bine a cântări prea mult, a ne compara tot timpul, fiindcă ne facem nouă, în primul rând, rău. Dar, se cunoaște că viața nu oferă oamenilor în mod egal anumite bunătăți sau anumite calități. Variația aceasta este, într-un fel, seducătoare, își are farmecul ei, fiindcă stimulează omul. Stimularea însă trebuie făcută cu măsură, cu bun simț și în așa mod se naște **competiția** între oameni și în societate. Competiția, luptă între două sau mai multe persoane care urmăresc același avantaj sau același rezultat ar trebui să stârnească *ambiiție*, nu invidie. Competiția aduce succesul, bucuria, împlinirea. Dar, nu

tuturor, fiindcă în ecuație sunt mulți factori care influențează și rezultatele pot fi diferite, cu plus sau cu minus. Nimeni însă nu ajunge la perfecțiune. Aceasta ar trebui să fie unul dintre motivele care să determine competitorii să fie corecți și să dea dovadă de umanitate în acțiunile lor.

Să presupunem că prietenul tău are un oarecare succes: *a ocupat primul loc în competiție; a primit un premiu, articolul lui a fost publicat, sau chiar a pus totul împreună*. Ce vei simți când vei afla: invidia pentru succesul său sau mândria față de prietenul lui?

Din păcate, majoritatea oamenilor simt invidie în acest moment. Aristotel a definit invidia ca fiind *durerea fericirii altuia*. Deci nu este prea mult bun aici.

Dar există oameni care se bucură sincer de succesul prietenilor lor.

Ce îi face diferiți pe acești oameni?

Podium

M-am trezit de trei ori pe podium, și de trei ori am fost dat afară de acolo de organizatori.

Când au început să studieze diferența dintre atitudinile oamenilor față de succesele altora, a apărut un lucru curios. Această atitudine depindea de evaluarea generală a modului în care persoana a înțeles cuvântul *prieten*. Pentru acest caz există două poziții opuse în ceea ce privește prietenii:

Poziția 1. Talent și fani

Dacă o persoană ia această poziție, atunci cu siguranță se pune deasupra prietenilor săi. Și le atribuie un singur rol prietenilor săi: ei ar trebui să-i laude talentul în toate modurile posibile și să se bucure de succesele sale.

În această imagine, prietenii nu au deloc talente. Prin urmare, în această poziție, succesul neașteptat al unui prieten provoacă invidie, iar marele succes al unui prieten provoacă ***invidie acerbă***. Pentru că contrazice imaginea relației. Prin urmare, o persoană va slăbi în orice mod posibil succesele prietenilor săi și le va devaloriza.

Poziția 2. Cercul selectat

În această poziție, o persoană crede că oamenii cu care comunică nu sunt orice oameni. Aceștia sunt oamenii pe care i-a ales și sunt, desigur, oameni demni și talentați. Astfel, el percepe orice succes al unui prieten ca pe un succes comun și, prin urmare, este sincer fericit și mândru de prietenul său. În acest caz, el va spune tuturor și oriunde despre succesul prietenului său. Pentru că talentul unui prieten îi evidențiază propriul talent.

Aceste două poziții diferă nu numai în raport cu succesul, ci și în raport cu eșecul. Din prima poziție, eșecul unui prieten este perceput cu veselie: *Uite, unde te-ai dus! Și pe bună dreptate, nu a ieșit*. Din a doua poziție, eșecul unui prieten este perceput ca ghinion și apare dorința de a ajuta prietenul și de a-l susține.

Cum să determinăm pozițiile prietenilor noștri?

Lumină reflectată

Dacă oamenii te invidiază, atunci acești oameni sunt mai proști/răi decât tine.

Destul de ciudat, este destul de simplu să determinați poziția unei persoane în raport cu prietenii. Uită-te doar la ce știri începe să vorbească despre ei. Dacă predomină știrile despre eșecuri și calcule greșite, atunci el este pe prima poziție. Dacă este vorba de succese și realizări, atunci a doua poziție.

În prima poziție persoana este în permanență geloasă pe tine, în a doua poziție se bucură de succesele tale. Putem spune că în a doua poziție o persoană strălucește cu lumina reflectată a succesului prietenilor săi.

Însă, aici este o capcană periculoasă. Dacă printre prietenii tăi există o persoană din prima poziție, atunci la început va fi pur și simplu geloasă. Dar dacă succesul tău depășește un anumit nivel, atunci se aprinde următorul nivel de invidie: dorința de a te priva de succes.

Și atunci gama de influență este enormă: de la inventarea bârfelor până la denunțuri directe. Prin urmare, monitorizează sentimentele prietenilor tăi și încheie la timp relațiile cu invidioși.

*Cel care invidiază pe fratele său și care se întristează pentru reușita acestuia și care atinge cu sarcasme reputația acestuia, este înstrăinat de dragoste și vinovat de judecata lui Dumnezeu (Sfântul Maxim Mărturisitorul). **Mai bine fi mândru de un mic succes decât să-l invidiez pe cel mare.***

Alt moment al invidiei sunt banii. E de menționat că, nimic nu-i dezbină mai mult pe oameni decât invidia, care e o boală neînchipuit de grea și mult mai primejdioasă decât iubirea de argint, căci ea este **rădăcina tuturor relelor**. Iubitorul de argint este mulțumit atunci când el dobândește ceva, pe când cel care invidiază nu se mulțumește decât atunci când semenul său nu dobândește nimic. Fericirea invidiosului este nefericirea celui alt. Invidioșii constituie banii un criteriu important de luat în considerare. În ochii lor, banii au o strălucire și un farmec aparte, în fața cărora celelalte criterii pălesc. Nespuse de trist se îmbracă aici verbul *a avea*. Este adevărat, banii întrețin existența noastră, dar adevăratele avuții și valori care ne oferă privilegiul de a ne trăi frumos și util viața, sunt de fapt altele: sănătatea, familia, prietenii, cultura, arta și credința.

Sentimentul de invidie este un mare generator de suferință. El mai apare atunci când ne uităm în *curtea* altuia și simțim furie, tristețe și neputință că nu avem un anumit lucru, o persoană sau situația lui.

De asemeni, după cum am văzut din cele de mai sus, dacă cineva se află într-o poziție înaltă sau are un talent, e posibil să devină destul de ușor ținta unor atacuri. Chiar și calitățile fizice sunt invidiate, uneori mai mult decât cele morale cu toate că numai acestea din urmă dăinuie în timp.

Cum se naște în sufletul nostru invidia? Mecanismul ce dă naștere invidiei: comparația-invidia-stima de sine scăzută.

Această emoție complexă are întotdeauna la origine o comparație: invidiosul își compară propria situație cu a persoanei pe care o invidiază. Consecința nefastă a comparației este că invidiosul se va simți inferior și va înțelege că această inferioritate nu poate fi depășită curând, ceea ce va conduce la scăderea stimei de sine. Sentimentul de inferioritate poate produce, la rândul său, alte emoții toxice: tristețe, furie...

Devenim cu atât mai invidioși cu cât ne simțim mai inferiori decât ceilalți într-un domeniu pe care îl considerăm reprezentativ pentru noi. Acel domeniu este o piesă importantă în edificiul stimei de sine. Un elev care a obținut rezultate foarte bune la matematică nu îl va invidia pe un coleg care excelează la literatură sau la chimie.

Cercetările au relevat faptul că, de obicei, îi invidiem pe cei care ne sunt mai apropiați (frați, colegi, prieteni, vecini). Sunt două cauze majore ale acestei stări de fapt: fiind mai apropiați de ei, tindem adesea să ne evaluăm atuurile personale, prin comparație cu ei. În plus, ei și noi formăm același grup. Avem o viziune comună, de grup, privind valorile și atributele necesare pentru dobândirea unui anumit statut social, iar atunci când ne comparăm cu ei și ne conștientizăm defectele, stima de sine ne scade simțitor. Să nu uităm că stima de sine este o componentă esențială a identității noastre.

Privind lucrurile dintr-o altă perspectivă, putem spune că invidia poate avea și efecte sociale pozitive. În limitele legalității, invidia creează emulație și contribuie la atingerea unor noi standarde de performanță în domeniile sportului, afacerilor, al științei și educației. În aceste cadre competitive putem vorbi de un alt tip de invidie: *invidia emulativă*. La nivel instituțional, invidia poate fi stimulată prin compararea regulată a rezultatelor obținute de angajați, ceea ce va conduce la creșterea performanței.

Invidia necesită și tratarea din perspectiva antidoturilor psihologice. deci, cum am putea controla această emoție negativă, care se ivește în sufletele noastre brusc și care ne periclitează stima de sine? psihologii și pedagogii care au cercetat-o îndeaproape ne sfătuiesc să nu o refulăm, adică să nu o alungăm din conștiința noastră ca pe ceva inexistent sau neadevărat. dimpotrivă, să recunoaștem că suntem invidioși pe o anumită persoană. trebuie să înțelegem că nu putem controla condițiile obiective care favorizează invidia, deoarece ea este întotdeauna o reacție involuntară, dar că suntem responsabili dacă o vom controla sau nu, din momentul în care ea își face simțită prezența în sufletul nostru.

De ce suntem invidios și nu acceptăm succesul altora?

Fie că îți place sau nu, cu toții simțim dorința de a avea ce au alții, sentimentul că *succesul* cuiva e o dovadă a eșecului nostru. Invidia e însoțită, de obicei, de un sentiment de *vinovăție*: ne-ar plăcea să ne putem bucura pentru ceilalți și să le sărbătorim succesele, dar ceva ne împiedică să facem asta.

De multe ori se întâmplă că nu poți controla ce simți, chiar dacă ai cele mai bune intenții de a nu fi invidios și să accepți succesul altora. Dacă te simți invidios, trebuie să accepți asta. Dacă te lupți cu invidia ea va crește. E mai bine să pui lucrurile în perspectivă, să regândești pașii pe care i-ai făcut și cei care vor urma. Doar pentru că nu ai ceva deocamdată, nu înseamnă că nu vei avea niciodată. Dar, e de observat că, tinerii absolvenți actuali de școli, colegii și universități pun mai multă presiune pe ei decât generațiile anterioare. Totul trebuie să se întâmple cât mai repede, trebuie să-și realizeze scopurile cât mai repede. Muncesc de parcă sunt pe grabă, când, de fapt, o carieră se construiește în câteva decenii. Cu cât vom cere mai mult de la sine, cu atât vom fi mai invidiat.

Să nu uităm că invidia izvorăște din nesiguranțe, iar nesiguranțele se îmbălzesc cu vârsta. Cu cât devii mai eficient la învățatură, la job, în viață, cu atât mai mult îți eliberezi spațiu mental. Ajungi să te cunoști și să te accepți, iar acceptarea de sine e cel mai bun medicament împotriva invidiei.

Invidia este un sentiment pe care nici măcar prietenia nu-l stinge întotdeauna. Nimic nu-i mai greu de iertat decât meritele altuia (Denis Diderot)

Ce efecte dăunătoare are invidia? Portretul omului invidios.

Cel mai probabil, cu toții am fost de câteva ori în viață ținta manifestărilor provenite din invidie sau, de cealaltă parte, am invidiat pe cineva. În ambele cazuri, sentimentul de invidie este un mare generator de suferință.

Există o nebunie mai mare ca aceasta? Omul invidios se topește ca o lumânare văzând că vecinului său îi merge bine. Astfel, el nu numai că **se lipsește de bunătățile cerești**, dar **nici în această viață nu are liniște**. Molia nu roade lâna și nici viermele carnea așa cum invidia roade și distruge inima și măruntaiele omului invidios.

În opinia lui Laura Maria Cojocaru, atunci când stărnim sentimentul de invidie, adică îl exteriorizăm, acesta generează un efect în lanț de alte sentimente dăunătoare pentru sănătatea noastră fizică și psihică, precum insomniile, stări de anxietate, stări depresive, o furie care ne îndeamnă la comportamente disfuncționale, în primul rând pentru noi înșine. Pentru acest caz portretul arhetipal al persoanelor care scot la suprafață mai des decât altele sentimentul de invidie, se încadrează în următoarele trei tipuri:

Persoanele cu stima scăzută. Atunci când o persoană are stima de sine scăzută, nu este împăcată cu imaginea ei, cu viața ei, cu fizicul ei, cu cercul de prieteni, cu situația ei financiară, socială, relațională. Aceste persoane invidioase au acumulat frustrări în timp, sunt nesigure pe ele, duc lipsă de încredere în propriile forțe și râvnesc mereu la ceea ce au alții. Dacă nu reușesc să obțină ceva, persoane care duc invidia ei doresc răul persoanelor din jur despre care consideră că au o viață mai bună. *Cine se îndrăgostește de sine nu are rivali* (Benjamin Franklin)

Persoanele stăpânite de frică. Acele persoane care au stări de teamă sistematic, cum ar fi frica de prezent, de viitor, de propria neputință, frica de a

nu fi îndepărtat, frica de a nu primi acceptare, respect, iubire, sprijin de la cei din jur, sunt mai predispuse să trăiască mai des sentimentul de invidie. Frica împinge la nesiguranță, care se poate transforma în frustrări, din cauza așa-ziselor nevoi fictive. Astfel de persoane sunt mereu de părere că nu au suficient de mult, că alții au mai mult, dar își înfrânează pornirile distructive tocmai din frică.

Persoanele stăpânite de lene. Leneșii trăiesc mai des sentimentul de invidie decât alte persoane. Persoanele invidioase nu sunt dispuse să urmeze căile de dezvoltare și de evoluție pe care le urmează cei care au succes în viață, în carieră, în dragoste. Cei invidioși nu sunt dispuși să plătească prețul succesului și anume o doză de efort și de renunțare în anumite momente la un soi de confort, drept pentru care se mulțumesc doar să invidieze.

Cum să ne eliberăm de invidie sau terapia educațională?

Nu supraaprecia ceea ce ai primit și nici nu-i invidia pe alții. Cel care îi invidiază pe alții nu obține pacea sufletească. (Buddha)

În mod paradoxal, ne putem elibera decent de invidie exteriorizând-o, dar nu cu ostilitate, ci cu umor și autoironie. De pildă, îi putem declara colegului nostru proaspăt promovat: *Îmi pare bine pentru tot ce ți se întâmplă; era și mai bine dacă mi se întâmpla mie!*

Se recomandă persoanelor mai puțin înzestrate cu umor să facă efortul de a nu exterioriza invidia, dar, în același timp, să conștientizeze faptul că sunt animați de invidie. Mai sugerăm să ne analizăm gândurile de inferioritate provocate de invidie: de unde vin? Sunt cumva legate de anumite întâmplări din copilărie?

O altă strategie pe care ne-o propun psihologii și pedagogii este relativizarea avantajului celui alt: ne putem întreba dacă acel statut social, bun material sau trăsătură de personalitate care ne-a stârnit invidia a ajutat-o pe respectiva persoană să fie fericită.

Una din cele mai eficiente căi de combatere a invidiei este să ne ferim să provocăm invidia apropiaților noștri. O viață socială discretă ne poate feri de neplăcerile stârnite de invidia celor din preajma noastră. În tradiția creștină, invidia este etichetată, pe bună dreptate, ca patimă. Invidiosul încalcă porunca a 10-a din Decalog: *Să nu poftești nimic din ce este al aproapelui tău.* El încalcă porunca dragostei față de aproapele și se arată și nemulțumit de darurile pe care i le-a făcut Dumnezeu. Pentru a ne feri de patima invidiei este bine să nu ne comparăm prea des cu ceilalți oameni. A ne aduce aminte măcar la sfârșitul zilei, la ceasul rugăciunii, de clipele în care am primit ajutorul lui Dumnezeu constituie un alt mijloc eficace de a ne veni în fire.

Citind *Patericul egiptean* învățăm că cel mai eficient mijloc de potolire a invidiei aproapelui nostru este smerirea de sine. Ava Ioan Colov ședea odată în fața bisericii, înconjurat de frații care îl întrebau despre gândurile lor. La un moment dat, un bătrân *ros de invidie* îi spuse cuviosului: *Ulciorul tău, Ioane, e plin de otravă.* Cuviosul Ioan îi răspunse: *Așa e, avvo. Ai spus așa că le vezi doar pe cele dinafară; dacă le-ai vedea pe cele dinăuntru, ce-ai spune?*

Bibliografie:

1. *BIBLIA SAU SFÎNTA SCRIPTURĂ*. Ediția I, Complexul de edituri al Bisericii Ortodoxe din Moldova, Chișinău, 2004.
2. *CIPRIAN VOICILĂ* Invidia și efectele ei nocive - <https://ziarullumina.ro/societate/psihologie/invidia-si-efectele-ei-nocive-137222.html>
3. *COJOCARU LAURA MARIA* Ce efecte dăunătoare are invidia asupra sănătății fizice și psihice. Portretul omului invidios. - <https://adevarul.ro/stil-de-viata/ce-efecte-daunatoare-are-invidia-asupra-sanatatii-1869328.html>
4. *DEX al limbii române* / Coord. Eugenia Dima, Chușinău, Arc: Gunivas, 2007, 2280 p.
5. *DICȚIONAR ENCICLOPEDIC*, vol.IV și V, București, Editura Enciclopedică, 2001.
6. *DICȚIONAR ENCICLOPEDIC*. Vol. III, București, Editura enciclopedică, 1990.
7. *INVIDIA* - <https://www.crestinortodox.ro/editoriale/invidia-70329.html>
8. *HOMO INVIDENS*. Fenomenologia și metafizica invidiei. Studiu multi- și transdisciplinar - <https://vasilechira.wordpress.com/2023/05/12/homo-invidens-fenomenologia-si-metafizica-invidiei-studiu-multi-si-transdisciplinar/>
9. *PATRAȘCU DUMITRU* *Cultura spirituală – problemă actuală în educația contemporană*// Probleme actuale ale didacticii științelor reale: Conf. șt.-didactică naț. Cu participare intern., consacrată aniversării a 80, de la nașterea profesorului universitar Andrei Hariton, 4-6 oct. 2013, Chișinău / con. șt.: Laurențiu Calmuțchi [et.al.] – Choșinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2013, p.273-274.
10. *POPOVICI VAVILA* Despre invidie și răutate - <https://www.vavilapopovici.com/wp/despre-invidie-si-rautate/>
11. *SIMENSCHY THEOFIL* *Dicționarul înțelepciunii: cugetări antice și moderne*, Chișinău, 1995.
12. *ZEPKA V., PATRAȘCU D. et.al* Sănătatea mintală, Chișinău, 2021.